

UN TOMB PER LES MURALLES

LA SELVA DEL CAMP

Quim Masdeu Guitert

Fotos: Arxiu Guitert, Josep Boixadera,
Josep M. Ràfols i Quim Masdeu.

Mules per la Fira a la Muralla de Sant Rafael el 1908.

El 1900 es conservava l'estructura emmurallada i es podia apreciar el vall.

LES MURALLES

Honor debe el rey facer á su tierra, et señalamiento en mandar cercar cibdades, et las villas et los castiellos de buenos muros et de buenas torres. Ca esto le face seer más noble, et mas honrada et más apuesta.

Aquesta asseveració continguda a *Las Partidas* (1348) d'Alfons X de Castella, anomenat *El Savi* tot i estar aquestes redactades com a un text legislatiu per a la corona castellana el propòsit era el d'un dret de validesa universal aplicable a tot l'Imperi, sabut l'intent d'Alfons X d'obtenir la corona del Sacre Imperi Romanogermànic.

La muralla -mot que prové de mur-

conformava un límit físic i servia per defensar; per demostrar força i independència política, jurídica i fiscal fins al punt que el dret de construir una muralla en les fortificacions medievals era un privilegi (dret d'*emmerletatge*).

No tots els nuclis de població tenien muralla de pedra, només els considerats importants o estratègics. La Selva estava emmurallada abans del segle XIV, però fou en aquest període quan la muralla agafà la fisonomia que ha arribat fins als nostres dies, amb motiu de les obres de fortificació ordenades pel rei Pere.

Sota el regnat de Pere III *el Cerimoniós* (1336-1387), Castella va envair Aragó i València, i donà lloc a enfrontaments bèl·lics que ocasionaven grans despeses a la corona catalanoaragonesa. En aquesta època es féu una campanya

de construcció de noves muralles, generalitzada a la majoria de poblacions catalanes. Les viles i ciutats havien esdevingut la principal garantia defensiva del territori, i les seves poblacions, la força militar més efectiva.

L'anomenada *guerra dels dos Peres* (1356-1375) va enfrontar la Corona d'Aragó i el Regne de Castella i en certa mesura fou també un conflicte personal entre els dos monarques, Pere *el Cerimoniós* i Pere *el Cruel* (o *el Justicier*). En aquest context s'aplicà l'usatge del *Prínceps namque* que regulava la defensa del Principat de Catalunya convocant a les armes als súbdits i en aquest cas van ser cridats a les armes 1 home per cada 15 focs i en el cas concret del Camp es mobilitzaren 27 homes de la Selva (13 ballesters i 6 empavesats), 18 d'Alcover i 10 de Riudoms. Paral·lelament el rei publicà el 1370 a Tarragona una disposició de

fortificar viles i ciutats per una eventual invasió de les tropes enemigues.

En data del 23 de gener de 1374 el paborde Guillem Cescomes s'adreçava al batlle, jurats i prohoms de la vila: "*Com aiam entès que companyies d'homes armats angleses e franceses en gran multitud deuen passar pel Camp de Tarragona anant vers les parts de Castella; e per ço sia de necessitat que lo dit lloch de la Selva així com altres del dit Camp sia murat i valletat per tal que ab la ajuda de Déu los habitants de aquella e altres viles sien guardat de tot mal e perill*".

En una acta notarial de la Selva de l'any 1396 consta com el paborde Guim Gramatge ordena d'enderrocar una part de la muralla (prop de la Carnisseria), amb la finalitat de reedificar-la. Es descriu com, en un acte simbòlic, el paborde va agafar un martell i començà l'enderroc.

TORRES, PORTALS I VALL

La torre de les Espletas, avui desaparreguda.

Les torres de Baró i de les Clavegueres el 1900.

La muralla de Sant Pere amb el portal de Mates, l'únic supervivent dels quatre cardinals.

Diversos documents donen notícia que la vila de la Selva estava emmurallada ja al segle XIII com ho demostren les cites de **valls, murs, portals i torres**.

Portal és el nom que es donava a la porta d'una ciutat o d'una vila emmurallada. Inicialment, a la vila de la Selva, s'hi alçaven el portal d'Amunt o Sobirà, el d'Avall o Jussà, i el de l'Arquebisbe (enfront de la porta d'entrada del castell).

La muralla comptava amb el **vall** o fossat, excavat longitudinalment al voltant de la fortificació. A començaments del segle XX, abans de les obres d'urbanització dels ravals, encara n'era visible.

Hi ha la hipòtesi versemblant d'un primitiu perímetre murallat que comprendria la meitat del nucli antic actual essent els límits perimetrals l'actual passatge de la Carnisseria i el carrer de Gentil i el Vallet i d'aquí podria sorgir aquest darrer nom: Vallet podria referir-se al vall de la muralla.

Les **torres** són les construccions que sobresurten de l'edificació de la muralla i que tenien la funció defensiva o de tallaia.

En referències documentals trobem l'anomenada **torre d'en Beixa** que posteriorment, el 1371, passa a ser coneguda com la **del Sol de la Vila**. És la **torre de Baró**, nom més modern que prové del títol que ostentava al segle XVIII la família propietària, els Magrinyà de la Montoliva.

Una altra era la **torre de les Clavegueres**, esmentada així en una escriptura de 1311. En aquest punt, les aigües residuals que baixaven per la muralla i els escorralons s'abocaven cap al torrent de Cassans. És de les més ben con-

servades i en aquest cas els merlets són d'estil diferent i posterior (1562) al de les altres torres i, en imatges de començaments del segle XX la trobem coberta amb teulada.

Al costat del castell, enfrontada al camí de la muntanya de Sant Pere, s'aixecava la *turris belli*, com consta en documents del s. XIV i que es conegué com a **torre de la Batalla**, nom popular que podria esdevenir de la batalla documentada l'any 1285 entre els homes de la Selva i l'exèrcit del rei a causa d'un debitori de subsidi de la universitat de la vila a la corona, i en la qual resultà mort un cavall de l'exèrcit reial.

Al llarg de les dècades han anat desapareixent murs de muralla i algunes torres. El 1836 en el marc de la primera guerra carlina o dels Set Anys encara es conservaven com se cita en la documentació per a la fortificació de la vila i apareixen els noms de cada una de les torres, noms populars relacionats sovint amb els de les famílies propietàries. Així podem anomenar-ne quinze a partir del Portal d'Amunt i seguint l'ordre de les agulles de rellotge: *Foradada, del Carro, de la Cabrera, de l'Àvia, del Llorç, de Martines, de l'Alvaro, de Casa lo Baró, de Fonoll, de Baiget, de Jaume Mort, de Marcó, de la Flora, de la Rana i de les Espletas*.

A l'edat mitjana, la vila utilitzava el servei comunal de guaita en determinades torres. Entre altres funcions, l'aguaitador tocava una trompeta en puntuals moments de la nit informant de l'hora al veïnat. Donat que la muralla tenia una funció defensiva s'hi bastien, sobretot a les torres, els merlets, nom donat a cadascun dels petits pilars d'obra i de secció quadrangular que hom construïa, deixant entre l'un i

l'altre un espai per a poder tirar contra l'enemic. A banda dels d'alguna torre, a la Selva, en podem trobar uns pocs fets d'argamassa, visibles a alguns murs de la plaça de les pletes o incrustats en algun llenç de la muralla de sant Pere. Tot i que el morter de calç ja s'utilitzava a l'edat mitjana sembla que alguns podrien ser de la fortificació de l'època de les guerres carlines.

Al segle XVI coneixem l'existència de dos portals més a la muralla, oberts a l'eix transversal de la vila perpendicular al carrer Major, el de Sant Antoni (avui placeta de la Palma) i el dit Nou (avui de Mates). En fa esment una acta del Consell municipal del 1586 en ordenar posar dos vigilants als accessos de cada portal de la vila per tal d'intentar controlar l'entrada de forasters amb motiu d'una epidèmia de pesta detectada inicialment a la Vall d'Aran.

Els merlets de la torre de les Clavegueres amb una inscripció de 1562.

Paret visible de muralla recrescuda damunt els merlets de morter de calç en una casa del raval de sant Pere.

ELS RAVALS

Raval de Sant Rafael a començaments del segle XX.

Els barris exteriors d'una població emmurallada obtenen el nom de raval. En documents del s. XIII ja consta l'existència del raval anomenat Vilanova de la Selva, on construïren cases que aviat formaren un carrer que arribava fins "a la creu del portal damunt i confrontaven amb la muralla". L'any 1345, i per tal que als habitants de Vilanova no els calgués anar a pastar als forns de la vila, el paborde els autoritza a fer-ho en el mateix indret, al costat del cementiri. L'església de Sant Pau que ha donat nom al lloc, fou atorgada pel paborde a l'ermità fra Ponç d'Amer l'any 1286 a "les mateixes parets velles dels ermitans", indicatiu que hi havia hagut un edifici dedicat al culte amb anterioritat. Ja un text anterior

de l'any 1235 esmenta el camí públic que "passa pel costat de les parets de l'ermita vella, o dels ermitans, i va cap a la riera".

A finals del segle XVII, en construir-se els convents de Sant Agustí i sant Rafael fora muralles, ja començaren a bastir-se cases al llarg del raval que es conegué com de Sant Rafael. Al segle XVIII i XIX els obradors i habitatges dels ollers es construïren a l'altra banda de la població pròximes al carrer dels ollers obrint-se un pas a la muralla i, amb el temps, es conformà el que coneixem com a raval de Sant Pere o, per aquest motiu, dels ollers.

MURALLES FORA!

El 1713, després de la capitulació de Tarragona, la Selva s'havia sotmès a les tropes de Felip V però, a les muntanyes, voluntaris i miquelets continuaven la resistència i entraven esporàdicament a la vila trobant-se la població immersa al mig de la contesa i patint espoli per les dues bandes. En aquesta situació, el 3 de maig de 1714, Luis de Saá Rangel coronel del regiment de cavalleria Flandes de l'exèrcit filipista dictà un edicte amb aquests termes: "Por orden que tengo del Excellentísimo Señor Marqués de Valdecañas, capitán general de los ejércitos de su Magestad y comandante de este país, en su nombre ordeno y mando al bayle y jurados de esta villa, y a qualquier otra justicia de ella, en ausencia de los dichos, que dentro del término de veinte días,

Raval de Sant Pere o dels Ollers a començaments del S. XX.

contando desde el de la fecha, tengan arruynadas y arrasadas todas las murallas y paredes que formaren el cerco de esta villa, exceptuando solamente, el de donde se formare de casas, como también les ordeno y mando hagan dismantelar y arruinar de las quatro puertas que se han quemado, las que no tubieren fabricadas casas d'encima de ellas, y esto en el mismo término referido, y que manden hechar un bando sin la menor dilación para que todos los vezinos de esta villa y los de su jurisdicción, esten enterados de esta orden, como también de la que ninguna justicia ni otra qualquier persona que no tenga legítima y suprema autoridad para ello haga hazer la menor reparación de dichas murallas y paredes, a pena de ser ahorcado y si dentro

de los dichos veinte dias no se hubiere dado entero cumplimiento y execución a dicha orden, seran castigados con el rigor de la guerra, como también seran comprehendidos en dichas penas todos los vezinos sugetos a esta jurisdicción sino entregaren todas las armas de fuego eue tubieren, y como se ordenó ayer a los habitantes de esta villa, y las llevarán a Tarragona." Finalment, aquest edicte no es portà a terme en la seva totalitat per quan solament es destruïren les portes i algunes parets de la muralla. A l'agost del mateix any les autoritats militars comminaren als jurats de prendre les armes contra els miquelets i el Consell contestà que els era impossible per quan es trobaven sense armes, ni muralles, ni portes.

LA FORTIFICACIÓ A LA GUERRA CARLINA

Llenç de muralla amb merlets al raval de Sant Rafael en una fotografia de començaments del s. XX.

En el marc de la Primera Guerra Carlina, el primer de maig de 1835 es reuneix la Junta de fortificació i acorda tancar la vila aprofitant la muralla i les seves torres. En aquesta època les torres eren habitades i la població havia obert portes i finestres als murs de la muralla per al qual motiu s'obligà de tancar-les o tapiar-les, recompondre les torres i restablir les portes dels portals. L'obra pública de restauració va suposar un cost de 24.095 rals sumant els materials i els jornals. El 18 de juny la vila va ser atacada per 3.500 rebels.

Entre el febrer i el març de 1837 es gastaren 34.930 rals en enderrocar la paret del *joc de la pilota*, considerat un punt feble en cas d'un atac i restaurar algunes parts de la muralla.

El 1765 s'hagué de refer el portal Nou (o de Mates) en patir un esfondrament de l'arc.

SEGLES XIX I XX

Al llarg del s. XIX, però sobretot al s. XX, la muralla i els ravals s'anaren transformant a causa del nou urbanisme. És un moment que, en molts pobles i sobretot, les ciutats es plantegen d'enderrocar muralles que d'alguna manera ofeguen el creixement urbanístic. A la Selva, majoritàriament es mantenen tot i que es transformen els murs, s'obren portes i finestres, es recreixen els habitatges i, en alguns casos s'aterren les torres.

El portal d'Avall fou enderrocat en els anys del Bienni Progressista (1854-56) al mateix temps que la creu de terme que s'alçava enfront d'aquest des del s. XV. El portal d'Amunt perdurà fins al 1876. En aquesta època la població de la Selva ratllava els 3900 habitants contant, també la població dispersa; tot i, amb això, la densitat urbana dins muralles era molt alta.

Joan Pié en el proemi dels seus *Annals* descriu la vila (1899): *"circuïda de murs ab llurs portals; pero els més antics é històrics, ço es, lo portal de munt, lo portal de vall, anomenats antigament portal sobirà i jussá, lo del Sr. Arquebisbe y 'l de S. Antoni foren enderrocats durant lo present segle. En dits murs s'hi conservan les tipiques torres quadrilongues de la Edat Mitjana ben acompassades per sa defença, y antigament, junt als murs y torres hi havia les corresponents valls. Un espayós arraval, que vulgarment sen diu la muralla, volteja tota la vila á manera d'un*

El tram del raval de Sant Pere que esdevingué Passeig al voltant de 1900.

passeig que, si estigués més embellit, sen podria dir un petit boulevard".

El primer tram de raval una mica endreçat va ser el dels Ollers des del carrer de l'Horta fins al Cantó d'En Vaquer que fou plantat d'arbres i adquirí la denominació de Passeig. Primer van ser uns plàtans, l'espècie per antonomàsia als parcs i avingudes d'Europa ja des del segle XVIII que van ser substituïts per acàcies. L'any 1927 l'arquitecte municipal Joan Llevat va fer un plànol de rectificació de façanes, un total de deu parcel·les entre torre i torre de la muralla i, d'aquesta manera, avui tenen l'entrada original pel

carrer dels Ollers i un altre pel Passeig. El 1965, aquest carrer va ser el primer a pavimentar-se de tot el nucli antic gràcies al mecenatge de Gil Cristià i així es passà a anomenar-se de Josep Cristià Llobart, pare del benefactor que, a més, havia estat alcalde de la vila abans de la II República quan el passeig tenia el nom de la Pau del Protectorat.

L'any 1974 es pavimenten tots els carrers de la vila i també s'urbanitzen els ravals amb una plantada de desmais. En els darrers quaranta anys, puntualment les voreres de la muralla han sofert algunes modificacions i s'havien

TRAÇAT ACTUAL MURALLA
(Trams conservats)

Grafia: Annabel Pardo

substituït els arbres per xiprers entorn les torres i d'altres espècies com les moreres.

Finalment, arribem al 2018 en què, dins el programa subvencionat del Pla de Barris, es fa una actuació integral dita del Tomb de Ravals amb un pressupost inicial de 2,3 milions d'euros, es fa valdre l'estructura medieval del que resta de muralla, es regeneren els serveis d'aigua, llum i clavegueres, soterrats, s'amplien les voreres i s'adopta un carril bici per tot l'entorn circulatori. En el decurs de les obres apareixen restes arqueològiques de la muralla així com vestigis hidràulics.

Algunes es documenten i es tornen a tapar i d'altres, com els fonaments de la desapareguda torre de la Batalla es deixen a la vista amb la protecció d'un vidre.

Amb la remodelació de les muralles i els ravals, es millora la qualitat dels serveis del veïnatge i tots els selvatans podem fruit del seu valor cultural, històric i urbanístic i el podem mostrar, amb orgull, a tots els que ens visitin, per diferents motius, tot convertint-lo en un actiu turístic gens menyspreable.

Ajuntament de
la Selva del Camp